

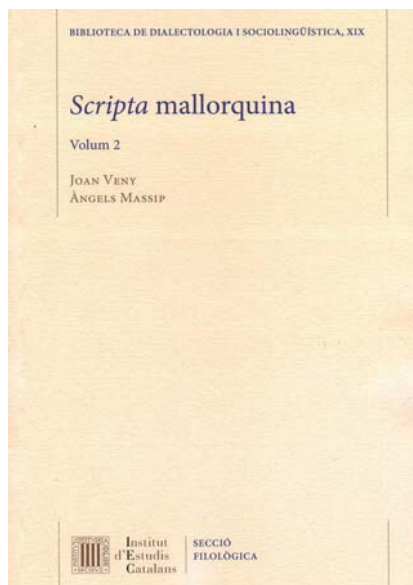
Artur Bladé Font ha preparat aquesta edició a consciència, combinant el rigor amb la cerca d'informació. Per començar, ha transcrit els textos del seu pare després d'una atenta col·locació de tots els papers i quaderns que els conserven en

diferents estadis d'elaboració; en segon lloc, els ha anotat identificant personatges que hi surten esmentats o aclarint episodis i circumstàncies d'aquelles setmanes de navegació; finalment, s'ha basquejat per aplegar i examinar una completa bibliografia

de testimonis publicats –en paper o a la xarxa– sobre viatges transatlàntics al continent americà d'exiliats espanyols, inclosos quatre relats de la mateixa travessia motiu del diari, de lectura tan recomanable com instructiva.

Una fita en la història diatòpica del català

per Coloma Lleal Galceran

Scripta mallorquina

Joan Veny i Àngels Massip
Institut d'Estudis Catalans,
Secció Filològica, Biblioteca de
Dialectologia i Sociolingüística,
Barcelona, 2013, 2 vols.

Hem de celebrar l'aparició del tercer volum de la col·lecció «Scripta» que amb tant d'encert ens ofereixen els professors Joan Veny i Àngels Massip.

Després de *Scripta eivissenca*, publicada el 2009, amb cent un textos, i *Scripta menorquina*, del 2011, amb cent dinou textos, *Scripta mallorquina* amplia considerablement el corpus d'estudi i aplega un total de 347 textos que, com en les dues obres precedents, pertanyen a diferents tipologies textuals, però amb un clar predomini dels textos no literaris i amb un marc cronològic que va des de començament del segle XIV fins a final del XX. Disposem així d'un corpus fonamental per a l'estudi diacrònic de les diferents modalitats balears i que, com prometen els editors, s'ampliarà en el futur amb els volums dedicats a les *Scriptae* rossellonesa, algueresa, nord-occidental i valenciana. El conjunt ha de fer possible emprendre una història diatòpica de la llengua a partir del moment en què disposarem d'un corpus documental organitzat cronològicament i per àrees dialectals. Si la història de la variació pròpia del nivell oral de la llengua només és possible a través del seu reflex en els textos escrits, única modalitat de llengua que ens arriba d'èpoques anteriors al segle XX, cal emprendre una anàlisi rigorosa

dels textos per tal de destriar aquells trets gràfics que puguin reflectir un determinat ús del nivell oral. I d'aquí ve la importància d'aquesta obra i de l'orientació que li han donat els seus autors.

Scripta mallorquina es publica en dos volums. El primer conté el corpus textual en què cada un dels textos s'acompanya d'un comentari que situa el document, s'aporten les referències bibliogràfiques quan es tracta de textos ja publicats i es contextualitza l'obra o l'autor; d'un comentari lingüístic en què s'analitzen els principals trets gràfics, fonètics, morfosintàctics i lèxics, i d'una conclusió que «resumeix, d'una part, el grau de fidelitat a un model de llengua comuna, i, de l'altra, l'adhesió o no als elements particulars del parlar col·loquial de l'autor». El segon volum ens ofereix un índex de mots, acompanyats de l'any i de la tipologia del text al qual pertanyen, d'una gran utilitat per a la contextualització de determinats fenòmens lingüístics, i que resulta de la digitalització del corpus que, en un futur que esperem no gaire llunyà, ens ha de permetre fer consultes que relacionin les diferents varietats del català.

A banda de l'innegable interès lingüístic de l'obra, voldria destacar també la gràcia en la selecció dels documents: el lector hi trobarà uns textos que ens ofereixen una passejada per la història de la vida quotidiana de la societat mallorquina, que se'ns mostra a través dels seus inventaris, factures, contractes i testaments, dels processos i denúncies, dels dietaris, els noticiers i la correspondència, dels sermons i dels edictes, dels coverbos, les consuetes, les gloses i les corrandes. Uns textos plens d'encant que, per la seva proximitat a la parla viva, traspuen la vida real d'un poble.

Malgrat l'evident cura amb què els editors han revisat els textos, potser era inevitable que en una obra d'equip i d'aquestes dimensions se'ls escapés algun detall. De vegades, per una manca de connexió entre els comentaris de les diferents seccions, com en el cas del text sobre un robatori de bous de l'any 1358 en què a l'apartat de fonètica s'exemplifica la reducció *qua- > co* en la paraula *con* 'quan', però tant a l'apartat de morfosintaxi com en el del lèxic s'analitza el valor causal d'aquesta forma, sempre relacionant-la amb *com* (< quomodo) i sense cap referència a l'origen temporal (< quandum) anotat a la fonètica. De vegades, també, el lector agrairia una major precisió en l'ús de termes com

arcaisme o *forma pròpia*, l'abast dels quals no sempre queda prou delimitat: quan es diu, per exemple, que en un text de finals del segle XIV el mot *muller* 'esposa' és un arcaisme, des de quina perspectiva cronològica s'ho miren? En aquest sentit, pot resultar sorprenent que un mot com *amicícia*, llatínisme neològic del segle XV, sigui titllat d'arcaisme quan apareix en un document de 1509. O que *bardissa* o *bugadera* s'identifiquin com a formes pròpies, tot i que les trobem arreu del domini lingüístic català, amb la mateixa denominació amb què es qualifica *al·lot*, clarament illenc, de manera que hom pot preguntar-se si els autors es refereixen a formes pròpies del text, del registre o de l'àrea geogràfica. I potser també, en ocasions, una certa precipitació a l'hora de referir-se a l'origen d'un mot: és el cas de *manco*, analitzat sempre com a italianisme, origen que només és cert per al valor adverbial, documentat a la *Scripta* en un text del 1597 (*si manco volran* 'si menys voldran'), però *manco* adjectiu amb l'accepció de 'mutilat, esguerrat' (*manco del hull esquerra*, 1630) és una forma hereditària.

Afortunadament, però, molts d'aquests dubtes queden esvaïts a la conclusió final de cada text, en què Joan Veny posa en joc la precisió i la claredat que li són pròpies. Dubtes

que, d'altra banda, no poden eclipsar la importància d'una obra imprescindible per a tots aquells qui emprenguin l'estudi de determinats processos evolutius, com és el cas de la neutralització de l'oposició entre la /a/ i la /e/ en posició àtona (*astablits*) i, sobretot, del resultat central de la vocal procedent d'una /é/ del llatí vulgar, la vocal neutra tònica, amb grafies vacil·lants des dels primers textos (*sabes* 'cebes', *trompata* 'trompeta'), amb predomini primer de la grafia amb una <a> i, a partir del segle XIX, l'aparició d'una <ê> (*mêles* 'ametles') en un intent de trobar una grafia pròpia. Però també podríem esmentar d'altres fenòmens no menys importants, com els freqüents casos d'assimilació (*entorogar* 'interrogar'), de dissimilació (*volentat* 'voluntat') i de monoftongació de <qua-> i <gua> (*corturada*, *aygo*), o els nombrosos exemples de iodització (*forreyat*), de geminació (*dobblé*) i d'africació (*retgidor*); en definitiva, un ampli inventari de fenòmens fonètics, l'evolució dels quals podem seguir pas a pas al llarg de l'obra en una successió ininterrompuda.

En l'àmbit de la morfosintaxi, l'extensió del corpus ens permet reconstruir la majoria dels paradigmes verbals, antics i moderns, i seguir-ne l'evolució. També podem constatar la pervivència de la concordança del

UN CAPELLÀ GENS CLERICAL, UN POLÍTIC POC POLÍTIC

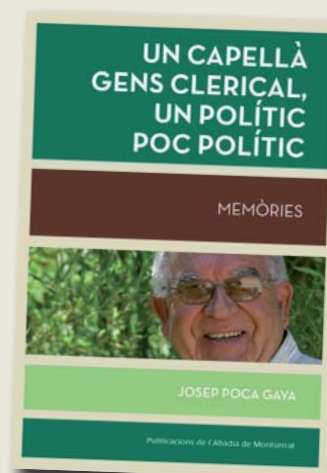
MEMÒRIES

Josep Poca Gaya

Autobiografia de Josep Poca, de l'Espluga Calba. Ha estudiat filosofia, teologia i història. És curador, entre d'altres, de les obres de Maurici Serrahima. Les seves memòries expliquen la vida d'un capellà secularitzat, que ha treballat en el món editorial i en tasques polítiques.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 - comanda@pamsa.cat - www.pamsa.cat

participi fins ben entrat el segle XX (*tu l'has vista?*) o de l'ús de l'auxiliar *ésser* amb verbs intransitius o pronominals (*se'n foren anats*) i del valor transitiu d'*haver* (*havia nom*); podem documentar la freqüent desaparició de l'oposició de gènere del numeral *dos/dues*, present ja des de començament del segle XVI (*dos axades*, 1514), tot i que la forma femenina arriba fins als nostres dies; o bé l'ús dels possessius àtons (*son pit*) o la pervivència de l'adverbi *pus* en frases negatives (*no en parlem pus*); la vigència de l'article personal i, particularment, el clar predomini de l'article literari, predomini que evidencia l'estreta relació entre presència de variants dialectals i registre textual i que els autors exemplifiquen reiteradament fent observar l'ús de les formes de l'article salat exclusivament en con-

textos volgudament (o pretesament) orals.

Gràcies a la *Scripta mallorquina* podem, finalment, obtenir dades que ens aproximem a la primera datació de tants i tants mots presents en el corpus, sovint classificats segons els camps semàntics a què pertanyen i que, per la varietat de la documentació, són d'una riquesa extraordinària (eines, indumentària, pesos i mesures, recipients, oficis, litúrgia, formes de tractament...), o segons l'origen (arabismes, italianismes, castellanismes, llatinismes...), amb especial atenció als casos de creació derivativa (*tebacar* 'fumar' < *tabac*) i a les nombroses unitats fraseològiques (nominals: *dona pública cantonera* 'prostituta', *de dins carrer* 'descendent de conversos'; verbals: *donar entenent figas per llanternas* 'enganyar'; adverbials: *de cap de dent*

'amb desgana'; connectives: *menys de 'sense', per ço com 'perquè', o parremiològiques: no-y ha fusta que no-s corch*). Un últim apartat dedicat a la toponímia i l'antroponímia s'haurà de tenir en compte a l'hora d'emprendre qualsevol estudi sobre l'evolució de l'onomàstica mallorquina.

Un conjunt de dades, finalment, que els lectors descobrim a cada pàgina i que ens inciten a intentar esbrinar, no sols a partir de quin moment tenim constància d'una forma, sinó també fins quan es manifesta en els textos. I per això ens serà imprescindible disposar d'un corpus ben ampli del qual, afortunadament, tenim ja una mostra excel·lent. I esperarem amb ànsia el dia en què disposarem de la totalitat de les *Scriptae*, la publicació de les quals celebrarem com una fita fonamental de la història de la nostra llengua.

NOTES DE LECTURA

Un home al servei del país

Manuel Pérez Nespereira
Martí Barrera. Sindicalista, impressor, polític
Fundació Josep Irla,
Barcelona, 2014.

Hi ha persones que són d'una peça des de diferents punts de vista i el cas d'aquesta breu biografia ho palesa. D'alguna manera, són un exemple d'una generació compromesa amb el seu país i amb uns valors ètics gens menyspreables. En alguna pàgina d'aquest llibre es parla dels sants laics, és a dir, de persones amb ideals i incorruptes en el seu quefer

diari, fidels a un ideal polític i humanista, sense transcendència espiritual, però amb una transparència humana d'una gran volada, amb mires més altes que les de qualsevol altre ciutadà. Homes i dones de país que defensen els ideals a costa del que calgui, de manera discreta, però eficaç. Als ulls d'ara sembla una generació perduda de polítics i activistes, atesos els casos de corrupció i malversació que ens envolten; tanmateix configuren una baluerna d'esperança amb vista a un futur més o menys proper. El tremp de Barrera no s'improvisa, es cova en una escola de país feta de mil coses

diàries i d'accions puntuals heroiques que les sustenten. Un país no s'improvisa, i unes actituds, tampoc; la defensa dels ideals, el patiment pels febles, la conservació d'un patrimoni, la fidelitat a les persones –al marge de les seves idees–, tot això puja com un llevat acurat enmig dels desconcerts d'una preguerra i d'una guerra, i no cal dir a la postguerra d'un exili interior. Martí Barrera passarà a la història també pels valors familiars que va saber inocular als seus, i especialment en la figura del seu fill, Heribert, peça clau en la transició a la democràcia. Barrera va participar d'una manera directa

en els governs de Macià i de Companys, i va tenir actuacions decisives, encara que poc conegudes; ara, amb aquest llibre, tenim l'oportunitat de refer-nos-en.– G.O. de L.B.

Pàgines de la nostra història

Antoni Ferret
Episodis d'història de Catalunya
Emboscall, Tordera, 2014.

El 1976, Antoni Ferret va publicar, a l'editorial Claret de Barcelona, un *Compendi d'història de Catalunya* del qual es van fer vuit edicions. El 1992